

כינוי המשפחה של בני משפחת אדה"ז

• הנ"ל

/כא/

באגרת כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע הנ"ל משנת תרצ"ט, בא ביאור ארוך על כינויי המשפחה של בני משפחת אדה"ז. להלן העתקה חלקית מתחילת האגרת:

^[1234567]אזה"ז

במענה על שאלתו אודות התחלת הכינוי — פאמיליע שניאורסאהן, ומי הוא אב משפחת שניאורסאהן.

גזירת הכינויים — פאמיליעס — הוכרזה במדינת רוסיה בשנות תקס"ג-תקס"ה בערך, ועד אז היו נקראים על שם אבי המשפחה או על שם מקום מושבו.

סגנון הגזירה אשר כל משפחה צריכה להיות לה שם הכינוי — פאמיליע — קבועה וכל [ועל?] אנשי המשפחה להקרא בשם הכינוי, הבנים נוחלים את שם הכינוי ומנחילים אותה לתולדותיהם הזכרים, והנקבות נקראים בשם כינוי אביהם עד נשואיהם ואז נקראים על שם כינוי בעליהם.

אמנם גם כשהוכרזה גזירת הכינויים — פאמיליע — הנה כחמשה ששה שנים לא שמו אזרחי המדינה לבם לזה, גם בתי פקידות הממשלה העלימו עיניהם מפקודה זו ואחרי כן התפרצה המלחמה הצרפתית וגשכה גזירת הכינויים...

בתי פקידות הממשלה בעיר קרעמענשטוג — בידעם את השתדלותו של כ"ק אדמו"ר הזקן בהמלחמה להיות בעוזרי הממשלה — התייחסה ביחס מעולה אל בית הרב, וגם בקיום פקודת גזירת הכינויים ניתן לבית הרב משך זמן כשני חדשים אשר יבחרו להם שמות לקבוע כינוי משפחתם — בשעה אשר לאחרים ניתן רק ימים אחדים —.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק האמצעי, בחר לו הכינוי שניאורי, והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק בחר לו הכינוי שניאורסאהן.

וכך הובא גם בלוח 'היום יום' מכ"ק אדמו"ר שליט"א — ז ניסן
(ע' מג):

כינוי משפחה של רבינו הזקן: ברוכאוויטש.

^{אוצר החכמה}

כינוי משפחה של בנו אדמו"ר האמצעי: שניאורי.

כינוי משפחה של הצ"צ: שניאורסאהן.

(בהערותיו על גליון הלוח שלו — כפי שנפרסמו בקובץ זה גליון יז
(צז) ע' 6 — לא נרשם על-כך כל ציון. בלוח הנ"ל "בהוספת הערות
וציונים" ח"ב (קה"ת תשר"מ) ע' קכט הערה 26 צויין לאגרת הנ"ל
כמקור, ברם בה לא מוזכר כינויו של אדה"ז — "ברוכאוויטש" — אך
הוא מופיע בתעודות הרשמיות מעת מאסריו (תקנ"ט/תקס"א), ראה
לדוגמא 'התמים' חוברת ח' ע' [שפה] יז שכך נרשם בשנת תקנ"ט
בגב התמונה המפורסמת שלו — ובהערה שבשולי-הגליון שם: "כן
הי' נקרא אדמו"ר הזקן על שם אביו, כינוי משפחתו של אדמו"ר
האמצעי, בן כ"ק אדמו"ר הזקן, אדמו"ר מוהר"ר דובער הי' שניאורי,
ואדמו"ר הצמח צדק התחיל לכנות עצמו שניאורסאהן").

¹²³⁴⁵⁶⁷⁸⁹⁰

ברם, לא באגרת זו ולא ב'היום יום' (גם לא בהערה הנ"ל שבשוה"ג
ב'התמים') לא מוזכר כינוי המשפחה של שני בני אדה"ז האחרים,
הרח"א והר"מ, אם נקראו בשם "שניאורי" או בשם "שניאורסאהן",
או אולי נקראו אף הם בשם "ברוכאוויטש" — כפי כינוי אביהם,
אדה"ז (וכמובא באגרת הנ"ל: "הבנים נוחלים את שם הכינוי...").

לעת עתה לא מצאתי קביעה ברורה בנושא:

בספרו 'תורת חב"ד א (ספר התניא)' ע' 60 מציין י. מונדשיין את
השם "שניאורי" (בין שני חצאי אריח) רק אחר שמו של אדמו"ר
האמצעי, ואילו את הרח"א והר"מ הוא מותיר ללא כינוי משפחתי.

אף ב"מפתחות" שבסוף כרכי 'אגרות-הקודש' של האדמו"רים
מהורש"ב ומהוריי"צ נ"ע — שוררת אי החלטה:

ברוב הפעמים מופיעים הרח"א והר"מ רק לפי שמם הפרטי — כך
באג"ק מהורש"ב: ח"ב ע' תקלט (הר"מ), ח"ד ע' שסב (הנ"ל), ח"ה ע'
רפו (הנ"ל); ובאג"ק מהוריי"צ: ח"ב ע' תקע (הנ"ל), ח"ז ע' תיח (הנ"ל),
ח"ט ע' תקח (הרח"א), ח"יב ע' תא (הנ"ל) וע' תיז (הר"מ).

אך יש גם שהם מופיעים ב"מפתחות" אלו לפי כינוי המשפחה — "שניאורסאהן" — כך באג"ק מהורש"ב: ח"ב ע' תתקמה (הרח"א), ח"ה ע' רצה (הנ"ל); ובאג"ק מהוריי"צ: ח"ב ע' תקעג (הר"מ), ח"ד ע' תקפה (הנ"ל), ח"ה ע' תק (הרח"א), ח"ב ע' תמג (הנ"ל).

[כפי העולה מרישום זה, הרי שחוסר ההחלטה נמצא גם כשמדובר ב"מפתח" לכרך אחד: אג"ק מהורש"ב — ח"ב וח"ה (הרח"א בשם "שניאורסאהן" והר"מ בשם פרטי); אג"ק מהוריי"צ — ח"ב (פעם כך ופעם כך — בנוגע לר"מ), ח"ב (כנ"ל בנוגע לרח"א, ואילו הר"מ — בשם פרטי). ב"מפתח" אג"ק אדה"ז ע' תקיט (הרח"א) וע' תקכא (הר"מ), וב"מפתח" אג"ק כ"ק אד"ש ח"ב ע' תטז (הרח"א) — הם מובאים לפי שמם הפרטי].

להנה, בקונטרס 'אדמו"ר ה"צמח צדק" ותנועת "ההשכלה" ע' 29 מפורש שהר"מ בן אדה"ז נקרא בשם "שניאורי" עוד בשנת תקס"א (ראה מ"ש בזה בקובץ 'הערות התמימים ואנ"ש' מוריסטאון גליון טז (תרמט) ע' כא; גליון כג (תרנו) ע' לו) — אפילו קודם לתחילת הגזירה ("שנות תקס"ג-תקס"ה בערך")!

(השם "שניאורי" אין משמעותו ברוסית, כמו — כינוי אדה"ז "ברוכאוויטש" — שמשמעותו "שלושייך לברוך", או כ"שניאורסאהן" שמשמעותו "בן שניאור" — אלא זהו כינוי בלשון הקודש, שמשמעותו — "שלושייך לשניאור", ולפ"ז צ"ע בכך שהר"מ נקרא בשם זה עוד קודם לתחילת גזירת הכינויים).

אך עדיין צ"ע מסיום האגרת הנ"ל של האדמו"ר נ"ע, בה הוא כותב:

אמנם בני כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק האמצעי הרה"צ ר' מנחם נחום ואחיו הרה"צ ר' ברוך נ"ע זי"ע, לא החזיקו בהכינוי שניאורי ויחליפוהו בהכינוי שניאורסאהן, והם ארבעה אבי משפחות הנוספים על משפחת שניאורסאהן...

— ואינו מונה גם את צאצאי הרח"א והר"מ שאף הם נקראו בשם "שניאורסאהן" (ראה 'ספר הצאצאים' ע' 165-6).

גם בנוגע לכינוי הצ"צ — "שניאורסאהן" — יש להעיר שעוד שנים אח"כ (תר"ג ואילך) עדיין כונה בכמה מקומות בשם "שאכנאוויטש"

— על-שם אביו הרה"ח ר' שלום שכנא — ראה בקונטרס 'הצ"צ ותנועת ההשכלה' ע' 5, 27, 35-6: "הרב מענדיל שאכנאוויטש שניאורסאן", ובע' 37: "הצדיק ר' מענדיל שאכנאָוויץ מליובאוויטש".

הערות על סדור 'תורה אור'

• הרב שמואל פסח באגמילסקי

מייפלואוד — ניו ג'רסי

אוצר התכנות

/כב/

להלן המשך — מהגליונות הקודמים — ההערות על סדור 'תורה אור':

(א) בעמוד 21 — "ברכות הדלקת הנרות". תחת כותרת זו נדפסו הברכות להדלקת נרות עבור שבת ויו"ט, ואחרי סיום כל הברכות, נדפסה ברכת שהחיינו.

כל הנ"ל לא הי' בסדורי 'תורה אור' שנדפסו בוילנא, ונדפס בפעם הראשונה בסי' 'תורה אור' תש"א וכפי הנראה ¹²³⁴⁵⁶⁷נוסף ע"י הזראת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, ובלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א באג"ק מכ"ט סיון תש"ו (אג"ק ח"ב ע' ק"נ):

כל מה שנתחדש בסי' 'תורה אור' הנדפס כאן — הוא בהוראת כ"ק מו"ח אד"ש, במה שלא נשתנה לא שאלתי אלא במקומות מועטים, במקום שהי' אצלי ספק.

וראה ספר תשובות וביאורים בשו"ע ע' 121-122, שנדפסו שם מכתבי כ"ק אד"ש אודות חידוש נוסח הברכות "להדליק נר של שבת קודש", "להדליק נר של יום הזכרון" (עבור ר"ה).

אמנם יש שינויים מכפי שנדפס הנ"ל בסידור 'תורה אור' תש"א, ומכפי שהוא בסידור 'תורה אור' תשמ"ז, ובסידור דשנת תש"א לא נדפס לפני הברכה, מתי צריכים לברך, ובסידור דשנת תשמ"ז הוסיף המו"ל לפני כל ברכה, מתי לברך אותה.

והיינו שהוסיף תיבות: "ערב שבת, ערב יום טוב, ערב שבת ויו"ט, ערב ר"ה, ערב ר"ה שחל בשבת, ערב יום כפור, ערב יום כפור שחל בשבת".

גם הוסיף אחרי סיום כאו"א מהברכות (מלבד ברכת להדליק נר של שבת קדש) תיבת "שהחיינו".

כפי שהוא בסידור דשנת תש"א, כן נדפס ג"כ בסי' תהלת ה' (העב) הוצאה ראשונה (שהי' בשנת תש"ה), ובהוצאה דשנת תשי"א.

[בהשער של הוצאת שנת תש"ה לא כתבו איזה הוצאה היא, אמנם על הכריכה מבחוץ כתוב באותיות אנגלית "הוצאה שלישית". ואולי מבין קוראי הקובץ יש היודעים פירושו של דבר, היינו מתי היו ההוצאה הראשונה והשני' של הסידור, כי כפי שמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 6 עמוד 11 וגליון 7 עמוד 31, הכנתו לדפוס והדפסתו היו בשנת תש"ה. בסידור תהלת ה' משנת תשי"א כתוב על השער ^{הוצאת רביעית} "הוצאה רביעית".]

(ב) הנה ^{אוצר החכמה} בנגע להוספות המו"ל של סידור תורה אור דשנת תשמ"ז, נוכל לומר שכל המוסף גורע, כי ע"י הוספתו גרם שיש אפשריות: (1) שמנע מכמה קיום מצות הדלקת נרות. (2) שח"ו כמה יברכו ברכה לבטלה, ולדעת אדה"ז (סי' רט"ו ס"ג) יש בו אסור מדברי סופרים של הזכרת שם שמים לבטלה. (3) לא יברכו ברכות שצריכים לברך.

ואבאר:

הטעם שבסידור 'תורה-אור' תש"א ו'תהלת-ה' תש"ה ותשי"א לא נדפסו הוראות מתי לברך הברכות, הוא כנראה משום שכ"ק אד"ש — שעסק בהדפסת סדורים אלו (ראה מה שכתבתי בקובץ 'שאלות פירושים וביאורים' קובץ י"א על לו"לח) — חשב שהדבר מובן מעצמו.

אמנם המו"ל סידור דשנת תשמ"ז שהוסיף הוראות הנ"ל, חשש שאולי לא ידעו — אלו הצריכים לברך הברכות — מתי לברכם.

הנה אם באנו לחשוש לסוג אנשים ונשים כזה, אז כשיראו שאצל ברכת הדלקת נרות עבור יו"ט ור"ה כתוב "ערב יו"ט. ערב ר"ה. ערב ר"ה שחל בשבת", בפשטות יחשבו שברכה זו מברכים רק בערב יו"ט ולא ביו"ט שני של גליות, ויחשבו שביו"ט שני של גליות או שאין מדליקים נרות, או אף אם מדליקים, אין מברכים לא עצם הברכה, ולא ברכת שהחיינו.

וכיון שאחרי סיום הברכה הוסיף המו"ל "שהחיינו", אז סוג אנשים ונשים הנ"ל, בטח בערב יו"ט של שביעי של פסח, יברכו ח"ו ברכת שהחיינו!

גם בסדור 'תהלת ה' עם תרגום אנגלי נדפסו ההוספות הנ"ל, ותמוה שהרב ניסן שי' מאנגעל בתרגומו לאנגלית, תירגם ההוספות, בלי לפרש שצריכים לברך ג"כ ביו"ט שני של גליות, ושאין לברך ברכת שהחיינו בשביעי ואחש"פ.

ג) שם — "ברכת הפרשת חלה". ברכת הפרשת חלה צ"ל לפני ברכת הדלקת הנרות, כי אחרי הדלקת הנרות אין להפריש חלה, וכסדר המשנה רשבת (לר, א) "ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה עשרתם ערבתם (ולבסוף) הדליקו את הנר".

ורבנו הזקן בסי' ר"ס ס"ה כותב:

טוב שישאלו אם הפרישו חלה שאין מפורשים חלה בשבת (ואף שחלת ח"ל אוכל והולך ומשייר מעט ואח"כ מפורשה מעיקר הדין מ"מ לכתחילה נוהגים להפרישה קודם אכילה שמא ישכח אח"כ ונמצא שאכל טבל למפרע).

ואחרי סי' ר"ס — "דיני הכנסת שבת", בא סימן רס"א — "זמן הדלקת נרות לשבת".

אף שכסדר הנ"ל נדפס ג"כ בסידור 'תורה-אור' תש"א, הנה כבר הוכחתי כמה פעמים שהמו"ל דסי' 'תורה-אור' תשמ"ז עשה כו"כ שינויים מסידור 'תורה-אור' תש"א, וכפי שרואים בעמוד זה גופא, וכנ"ל (בסידור תהלת ה' נשמטה ברכת הפרשת חלה).

הערות וציונים לדרך מצוותיך

• הת' יוסף יצחק קעלער

תות"ל — 770

/כג/

ל הלן הערות וציונים למאמרים שבספר 'דרך מצוותיך' לכ"ק אדמו"ר הצמח-צדק נ"ע, על יסודות מאמרי זקנו כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע:

מצות פרי' ורבי'

אות ב' — ד"ה להבין ענין זיווג נשמות בג"ע (נדפס בסה"מ ענינים
ע' קנא) מחורף תקס"ד (אחרי ש"פ חיי שרה).

מצות מילה:

אות א' — סידור שער המילה ד"ה בעת ההיא אמר ה' אל יהושע
עשה לך חרבות צורים, קמב, א"ג.

מסכת תענית 24567

אות ב' — סידור שם קמב, ג — קמג, ב.

אות ג' — סידור שם קמב, ג (שו"ה ש"ע, וזהו ענין טעות צורות
הראשונים וכו'). קמג, ב (שו"ה שלו, ועם כל הנ"ל יובן שרש ענין
הערלה), ג.

אות ד' — תו"א יב, ג ד"ה והבדילה הפרוכת, מש"פ תולדות,
תקס"ו.

הנחת הר"מ בן אדה"ז נדפס בסה"מ תקס"ו עמוד סא, והנחת
אדמו"ר האמצעי בסידור, קמו, א ואילך.

אות ה' — סידור, קמה, ד ואילך, ולא יקרא עוד שמך אברהם
מיום ה' פ' תולדות, תקס"ו.

הנחת הר"מ בן אדה"ז, נדפס בסה"מ תקס"ו, עמוד נה, נו"א נדפס
בתו"א יב, ב).

אות א' — סידור קלט, ג ואילך (ד"ה למנצח על השמינית משנת
תקס"ו אחר ש"פ תצוה), קמו, ד. קמט, ד.

אות ב' — סידור קמ, א ואילך.

אות ג' — סידור קמ, ג ואילך [נוסח אחר נדפס בלקו"ת תזריע כ,
ג ואילך].

מצות איסור גיד הנשה:

אות א' — ביאור שני לתורה דפ' זכור תקס"ה סה"מ תקס"ה עמוד
תטו ואילך.

אות ב' — סה"מ תקס"ה עמוד שפא. שפג. שפה (ד"ה זכור את אשר אשה לך עמלך מש"פ ויקרא תקס"ה) עמוד שפז (ביאור על הנ"ל) עמוד תיט (ועיי"ש עמוד תכ"תכא), וראה לקמן מצות זכירת מעשה עמלק.

מצות ציצית:

אות א' (דף ט"ו ע"א שו"ה דבר) הנה המחשבה גילוי' במוח דוקא וכו' ד"ה ויקח קרח מש"פ קרח תקס"ב סה"מ תקס"ב ס"ע רכב — עמוד רכג.

(שו"ה בגילוי) כי אנחנו שעבודתינו בעוה"ז השפל כו' (ביאור להנ"ל) סה"מ תקס"ב עמוד רכת.

אות ד' — (דף ט"ז ע"א שו"ה המקיפים) וענין הציצית שהם השערות דמוחין כו' סה"מ תקס"ב שם ס"ע רכת.

אות ג' (שו"ה ששרשם משם) ענין התכלת כו' ביאור ופי' לכם לציצית דפ' שלח תקס"ה סידור פב, ג"ד (ובלקו"ת שלח מה, ב"ג).

מצות תפילין:

אות ב' — ביאור שימני כחותם (ש"פ ויחי תקס"ז) סידור יז, ד — יח, ב.

אות ג' — ד"ה שימני כחותם (מש"פ ויחי תקס"ז) סידור טו, א — טז, ג. (נו"א נדפס בלקו"ת שפ"ש מה, א ואילך).

אות ד' — ביאור שימני כחותם. סידור יז, ב"ג. יח, ג"ד (נוסח אחר נדפס בהנחות הר"פ עמוד פב ובתוס' הגהות באוה"ת עקב עמוד תרכו. שה"ש עמוד תרלו. לקו"ת שה"ש מו, א).

אות ה' — ד"ה להבין בענין מצות תפילין (נדפס בסה"מ ענינים עמוד תנב"תנג).

ובמקורות הכ"י שם עמוד תקמה שנעתק מצילום גוכי"ק אדמו"ר האמצעי 1003 לד.א.

וכבר נתבאר במ"א שהמאמרים שבכ"י ההוא הם משנות תקנ"ח-תקס"א).

^אמצור החסמה

^אמצור החסמה מצות חמץ ומצה:

ד"ה ששת ימים תאכל מצות. סידור רפד, א ואילך (מחג הפסח תקס"ד).

איסור חמץ:

ד"ה מזמור לתודה (מחורף תקס"ז). סידור מה, א"ב.

מצות העומר וטפירה:

ד"ה וספרתם לכם משבועות תקס"ד. הנחת אדמו"ר האמצעי, נדפסה בסידור שז, ג ואילך.

נוסח אחר נדפס בלקו"ת במדבר י, א ושם יא, א ד"ה וארי' כבקר יאכל תבן (והנוסח שכאן מורכב מב' הנוסחאות דלעיל).

מצות אהבת ישראל:

מד"ה תמים תהי' עם הוי' אלקיך (מש"פ שופטים תקנ"ח) נדפס בתוס' הגהות באוה"ת שופטים ע' תתלח ואילך.

נוסח אחר נדפס בסה"מ פרשיות עמוד תקצא ואילך (וראה ג"כ ד"ה והאיש משה עניו, סה"מ פרשיות עמוד תריח).

מצות עריות:

סידור קה, ד — קו, א (ביאור לד"ה ענין ברכת הזימון מש"פ ויקרא תקס"ו).

שם קג, ביד (ד"ה ענין ברכת הזימון מלפני ליל ש"פ תצוה תקס"ו).

מצות עריות ק"צ קצ"ה:

סידור ד"ה פתח ר"ש ואמר (מאחרי ש"פ מטו"מ תקס"ו) עח, א.

איסור עבודת בעלי מומין וכניסתם להיכל:

ד"ה להבין מאמר הזהר פרשת וישב קפ"א א (שנדפס בסה"מ ש"ס זהר תפלה עמוד רטו) מליל ש"פ וישב תקס"ו. נוסח אחר (הנחת הר"מ בן ארדה"ז) נדפס בסה"מ תקס"ו עמוד 3.

מצות קידוש השם:

ביאור ונקדשתי מש"פ בהר תקס"ג סה"מ תקס"ג עמוד שעד-שעה.

איסור חילול השם:

ד"ה ונקדשתי מש"פ אמור תקס"ג בסה

מ תקס"ג עמוד שסה נוסחא שניה (הנחת אדמו"ר האמצעי).

מצות אמירת קדושה:

ד"ה ונקדשתי מש"פ אמור תקס"ג בסה"מ תקס"ג עמוד שנה ב' נוסחאות (הנוסח הא' הוא הנחת הר"מ בן אדה"ז והנוסח הב' הוא הנחת אדמו"ר האמצעי).

מצות קדושת שנת השביעית:

ביאור את שבתותי תשמורו (פ' בהר בחוקותי תקע"א) נדפס בלקו"ת בהר מג, א.

מצוה לדון במו"מ:

ד"ה והקימותי את בריתי (חורף תק"ע) קיט, ביד. נוסח אחר נדפס בלקו"ת עקב טז, גיד.

מצות וידוי ותשובה:

[אות א', ראה ד"ה כי המצוה הזאת ש"פ נצבים תקס"ה וביאור. ביאור לד"ה כי תצא תקס"ה בסה"מ תקס"ה].

אות ב' — ביאור שני לתו' דפ' נצבים ע"פ כי המצוה הזאת בסה"מ תקס"ד עמוד תתקלד ואילך.

אות ג' — ד"ה סלח לנו כי חטאנו, נדפס בסה"מ ש"ס זהר תפלה עמוד תמח (משנת תקע"ב).

אות ד' ד"ה צו את בניי את קרבני לחמי תקס"ה נעתק באריכות לקמן שרש מצות התפלה פרקים מד-מו.

לזכות כ"ק אדמו"ר שליט"א

נשיא דורנו

לאורך ימים ושנים טובות מתוקות ושמחות
ויהי רצון שיראה הרבה נחת משלוחיו,
תלמידיו, חסידיו ומכלל ישראל,
וינהיג את כולנו מתוך בריאות הנכונה,
ושיתקיים דידן נצח בכל,
עד לדידן נצח הכללי —
ונזכה בקרוב ממש לעלות, כל בני שליט"א,
קוממיות לארצנו הקדושה, ומלכנו בראשינו.
בהתגלות מלך המשיח — נאו!

אוצר החכמה

אזה"ח 1234567